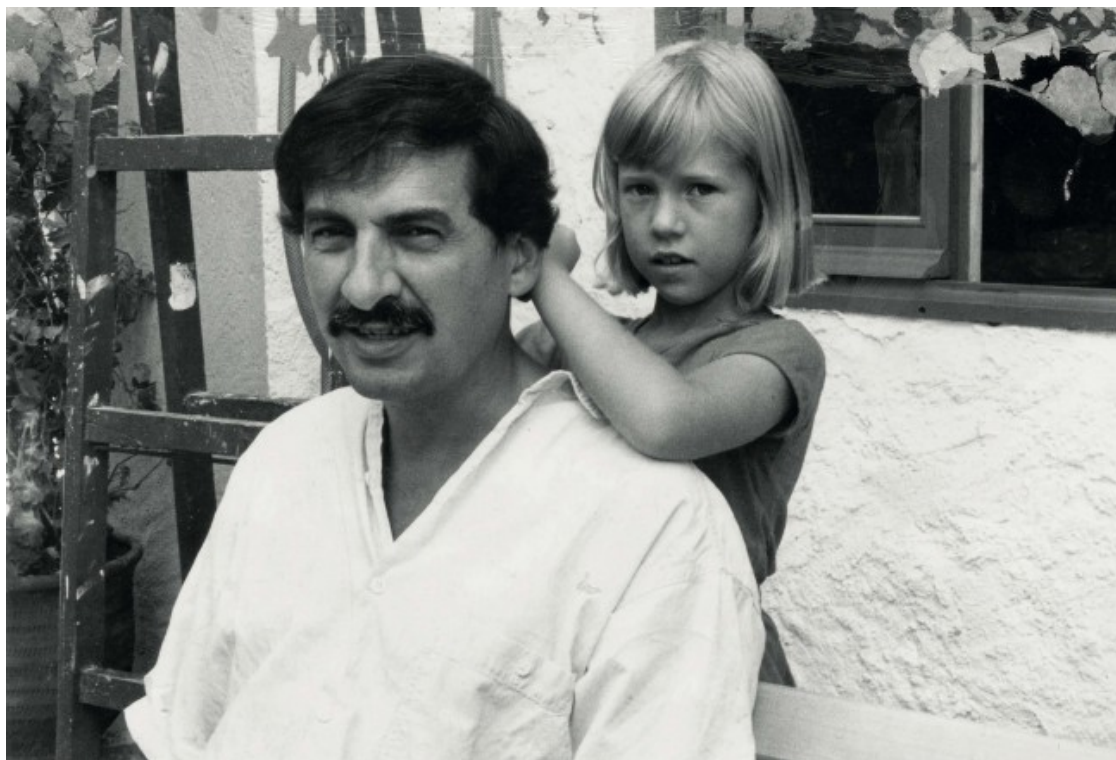

La delicadesa del Papitu

No sabia que l'Alzheimer li acabava de fregir la connexió de l'empatia

"El Papitu ja no té memòria de qui és ni qui va ser. A vegades en té visions fugaces, però les perd ràpidament en la nebulosa de les connexions que se li van fonent dins del cervell. [...] Vull reconstruir el meu Papitu a través dels records, les seves cartes i la seva obra, que han de triomfar per damunt de l'ombra vaga que en queda. La memòria ha de triomfar... És el que ell hauria volgut."

L'Alzheimer ha esborrat la identitat del dramaturg Josep Maria Benet i Jornet (Barcelona, 1940). Però la seva filla, Carlota Benet (Barcelona, 1981), en salva el record al llibre *Papitu. El somriure sota el bigotí*, del qual llegim el primer capítol.

El meu pare no em va portar mai d'excursió, ni em va ensenyar a anar en bicicleta, ni a nedar (aquestes coses les feia el meu avi a l'estiu), i odiava assistir als festivals de final de curs de l'escola. No era aquest tipus de pare. Recordo com, amb coqueteria, feia broma sobre les seves «mancances», segur com estava que el que em donava a canvi era igual de valuós. A l'hora de tractar els assumptes pràctics que envolten la vida d'un nen no hi demostrava gaire habilitat, i sort en va tenir que la mare es va ocupar sempre de la intenció. Però tot i això cal dir que, millor o pitjor, si ningú l'ajudava també s'acabava espavilant. I així ho va haver de fer quan jo tenia deu

anys, a partir del moment que ell i la meua mare, la Sumsi, es van separar i van acordar molt civilitzadament que compartirien la meua custòdia al cinquanta per cent.

Per això, el Papitu i jo vam començar a passar bastant de temps junts i sols. Els dies que li tocava es llevava d'hora i no només m'esprenia el suc de taronja natural i em feia uns entrepans de fuet boníssims, sinó que convertia el camí escolar en una aventura al llarg de la qual travessàvem rius plens de cocodrils (els cotxes) i ens topàvem amb monstres pudents (els contenidors d'escombraries). També em ve al cap que feia les truites a la francesa més recremades del món i que convertia els bistecs en soles de sabata estel·losa; durant el procés, però, rèiem... i això també alimenta. Tenia una especialitat culinària, els cigrons amb sobrassada, que bàsicament consistia a fregir cigrons ja cuits en una paella amb un munt de margarina i afegir-hi una tona d'aquest embotit. Ara me n'esgarrifo, però llavors m'encantava. I si en alguna ocasió ho havia decidit ell, com havia d'anar vestida a l'escola, el resultat podia ser curiós: un vestit d'estiu de cotó amb floretes perquè el trobava bonic però amb leotards d'hivern perquè feia fred i un jersei llanós al damunt que no lligava ni amb cola... Jo ja sabia que allò no era manera d'anar, però no deia res perquè em sabia greu desil·lusionar-lo. A ell li semblava que havia quedat preciosa. En canvi, m'agradava que em pentinés. Ho feia amb molta cura i mai, mai, em va fer una estrebada; em desfeia els nusos dels cabells, que s'enredaven molt, amb una paciència infinita. El veig com si fos ara, darrere meu davant del mirall del bany, amb la pinta a la mà, i tots dos concentrats en aquella delicada operació.

Ara que hi penso, aquest no és un detall sense importància. De sempre, el seu tracte cap a mi va ser d'una delicadesa enorme. Intentava posar-se en el meu lloc i era molt perceptiu a l'hora de detectar els meus problemes i humors. Per això, el dia que va deixar de fer-ho ho vaig notar de seguida. No sabia que l'Alzheimer li acabava de fregir la connexió de l'empatia. Ni tan sols era conscient que aquesta malaltia afectés els trets de caràcter, em pensava que només perjudicava la memòria. Però em vaig començar a preocupar, no perquè sospités que estava malalt, ni molt menys, sinó perquè veia que no podia connectar amb ell com ho havia fet sempre i no entenia el perquè.

Ara ja sé que patia un deteriorament cognitiu que s'ha anat emportant en vida el Papitu que coneixien els seus amics (sempre li han dit Papitu com a diminutiu de Josep) i s'ha endut el meu Papitu (jo li dic així perquè quan era una nena em va dir que volia dir «papa» petit). Aquesta afecció terrible n'ha deixat una versió desvalguda i esvaïda que poc té a veure amb l'home vivaç, nerviós i ple de projectes que havia estat sempre. Així, el primer símptoma que en vaig detectar va ser la manca de finesa. Me'n vaig començar a adonar el 2010, uns quatre anys abans del diagnòstic oficial, a l'època que jo vivia als Estats Units. Recordo que en acabar les nostres freqüents converses per Skype em quedava un mal regust de boca que no sabia a què atribuir. A poc a poc em vaig començar a adonar que era perquè em feia molt poques preguntes sobre les meves coses i, quan les hi explicava, semblava que no les acabava d'entendre. Sobretot no reaccionava amb els comentaris adequats, una cosa que pot semblar estranya de dir. Però és que ell havia estat sempre tan perceptiu, tan intuïtiu, amb tan bona orella per als matisos de les relacions humanes... que la seva recent manca de subtilitat se'm feia evident i, per què no dir-ho, dolorosa.

La nostra relació a distància de llavors contrastava amb la que havíem tingut la primera vegada que vaig marxar de casa, el setembre del 2003, quan tenia vint-i-dos anys. Vaig anar a fer el meu últim curs de carrera a Anglaterra i va ser una grandíssima aventura lluny dels pares: per primera vegada a la vida em vaig espavilar tota sola. M'espavilava jo sola, sí, però hi parlava cada vespre per explicar-li tot el que havia fet. Recordo que del campus on estudiava a casa meua hi havia una bona mitja hora caminant a pas ràpid pels suburbis anglesos i que, per distreure'm i no tenir por quan tornava de fosc, li trucava. Xerràvem de mil coses i de res. Ara me'n faig creus que, sent tan gran, fos tan dependent i que li expliqués tota la meua vida, sense cap mena de filtre. Que si nòvios, que si assignatures, que si problemes domèstics... De fet hi vaig arribar l'1 de setembre i a mitjan octubre el Papitu ja tenia plans per venir a veure'm, aprofitant que l'havien convidat a un simposi a Londres. La mala sort va fer que una setmana abans del viatge tingués un atac de

pedra a la pròstata i l'haguessin d'operar. Això el va deixar molt adolorit, però contravenint qualsevol indicació mèdica va fer el viatge igualment. I no només això: seguint la seva filla inconscient, va recórrer tota la ciutat, caminant a marxes forçades, agafant autobusos i amb prou feines parant per dinar.

El moment de descans el va engrapar al vol quan vam anar a parar a la Tate Modern. Hi vam trobar una instal·lació que era una mena de sol taronja projectat en una paret; emetia una llum molt bonica i creava un ambient com de posta de sol en un quadre xinès. Davant d'això la gent s'estirava a la moqueta d'aquella sala immensa i es quedava contemplant la imatge i gaudint del clima que es creava, xerrant en petits grups. Aquesta va ser la seva oportunitat per descansar: ens vam estirar a terra i ens hi vam quedar una bona estona. Més d'una hora segur, parlant i imaginant-nos coses de les persones del nostre voltant, que ens pensàvem que devien ser sofisticadíssimes. Rient de pensar que nosaltres no n'èrem, i que ens quedàvem allà no perquè haguéssim connectat meravellosament amb l'esperit de l'artista (tot i que potser també), sinó perquè estàvem destrossats de voltar.

Quan va tornar em va escriure aquest correu:

T'etimo, t'etimo i t'etimo. I sóc el teu papa, au! I t'envio un correu tatatònic, au!

El «simposi» en el qual vaig participar a Londres va ser una merdeta. Però vaig conèixer una paia anglesa filla de bascos que es dedica al teatre (com a investigadora), una dona sensata i plena d'energia. Pot ser un bon contacte.

I de debò que m'ho vaig passar molt bé passejant amb tu, amb la meva nena sàvia, mentre m'ensenyaves la ciutat. Bé, ara ja soc a Barcelona i a veure si faig bondat i descanso una mica. (De moment, per la nit ja no em surt gens de sang per la titoleta.)

A veure també si després truco ta mare i li pregunto, ja que t'he d'enviar la faldilla, si ella també t'ha d'enviar alguna cosa.

Cap novetat. Dedico la tarda a posar-me al dia amb la meva correspondència, com deia abans la gent rica i fina.

I tu? Et van rebre bé, els teus amics? Et van trobar a faltar molt? Havien fet alguna dolenteria? Segur que ja has anat a alguna nova festa! No pares, i arrases, i..., i tot això. Sí, noia, a viure, que són dos dies.

Buenu, és un correu molt curt però és que la meva frenètica activitat m'obliga a enviar-ne uns quants més. Però tu la primera, ei!!!

T'etimo, t'etimo i t'etimo. Au!

No, espera, espera! Que m'has de donar la teva adreça exacta! Que si no, no et puc enviar ni faldilla ni res! Estesos?

Et torno a estimar. Au!

Papa Papitu (21/10/2003)

Aquest episodi no té res a veure amb quan, al cap de set anys, em va venir a visitar als Estats Units a Providence. A diferència del capítol anglès, durant el qual s'havia espavilat tot sol, en aquesta ocasió vaig notar que, les estones que no podia estar per ell, no se'n sortia gaire bé. D'aquesta època en tinc un record especialment melancòlic, d'un viatge que vam fer junts a Boston l'octubre del 2010 amb uns amics seus. Durant l'estada vaig observar que sempre estava

una mica absent de la conversa general, que només hi participava quan podia xerrar d'alguna cosa que l'afectava directament, que no contribuïa en les decisions del viatge i que encoratjava els altres a organitzar-li la vida. Una cosa anodina em va deixar bastant tocada. L'estiu anterior li havia regalat pel seu aniversari una càmera de fer fotos digital perquè sempre li havien agradat molt, i de fet ell havia estat l'autor de milers de reportatges de la meua infància i de viatges amb la mare i els amics. Li vaig ensenyar a fer-la anar, en va aprendre de seguida i li va fer molta il·lusió. Sorprenentment, però, al cap d'uns mesos ja no sabia fer anar la màquina, no tenia cap interès a obtenir un testimoni gràfic del viatge i ni tan sols se l'havia endut. Aquest detall em va evidenciar el canvi de caràcter que es començava a produir i que no podia entendre. No era un oblit típic del Papitu. Ell hauria estat capaç de deixar-se els mitjons i els calçotets de tota la setmana, però mai una eina de construir records. Mai tampoc, i disculpeu que sembli una nena mimada (que ho vaig ser), un regal que li hagués fet jo. De sobte semblava estar perdent la capacitat de tenir en compte els sentiments de les persones, cosa que sempre l'havia definit.

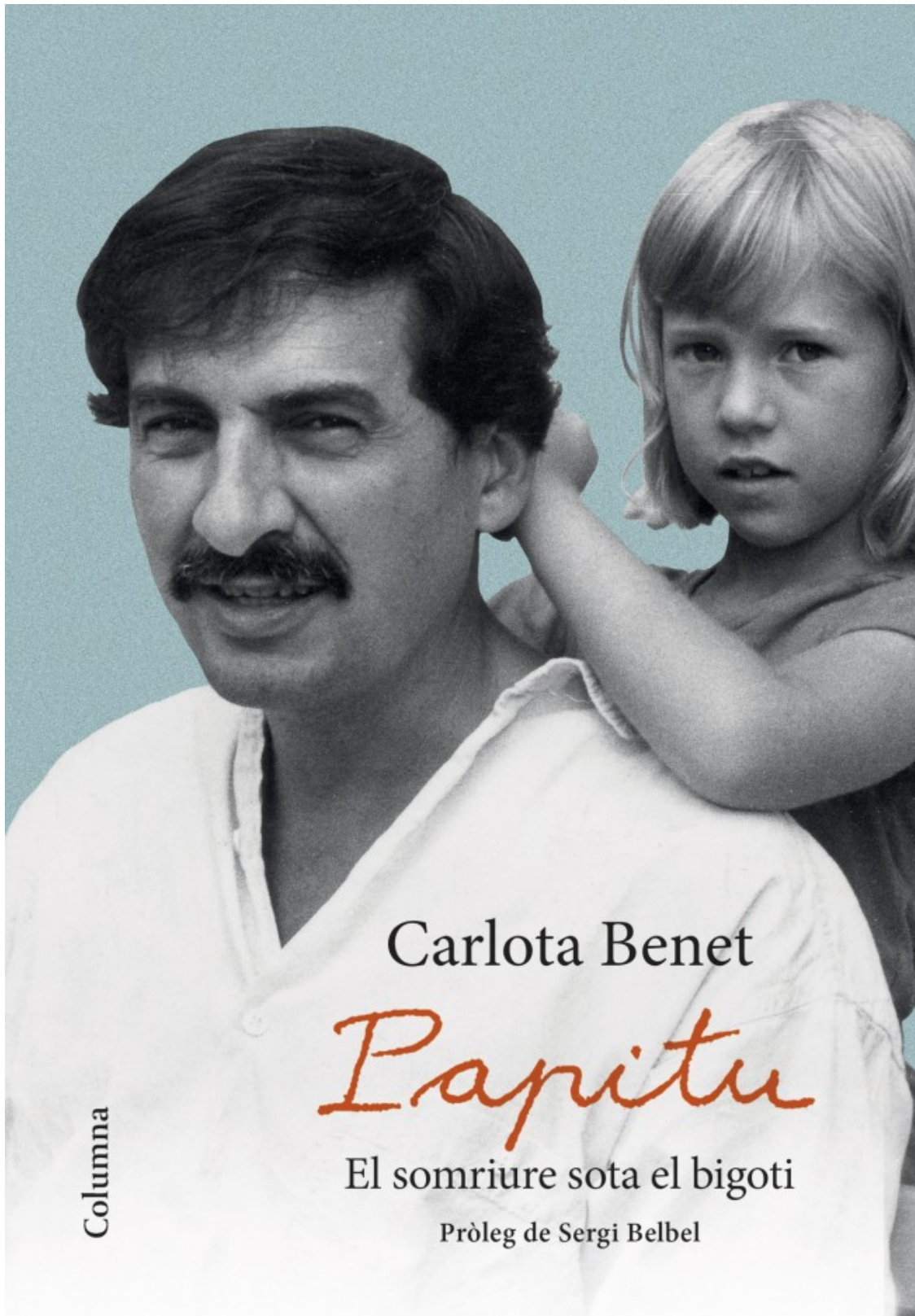
L'habilitat de posar-se en la pell de l'altre l'havia fet connectar de seguida amb els nens petits. Sabia estar amb ells, entendre a què volien jugar, comprendre els seus anhels i prendre's seriosament les seves penes. Però de manera encara més espectacular, sabia connectar amb els animals. Per exemple amb el nostre gat, el Puck. El vam adoptar quan jo tenia dotze anys i el vam anar a buscar en una casa d'acollida de gats abandonats. Li vaig posar el nom inspirada pel follet protagonista de l'obra *El somni d'una nit d'estiu* de Shakespeare, i ens el vam endur a casa. Des del principi, el Papitu va sentir una enorme pietat pel patiment que havia sofert l'animal i es va dedicar a anticipar-se als seus desitjos i a estar atent a les seves necessitats. No crec que el que feia fos necessàriament el millor per al nostre animal; per educar s'han de posar límits i mantenir un pèl de distància sana. Però ell no en sabia. Sort que els gats són nets i independents, perquè si no el resultat hauria estat catastròfic. El cas és que es va establir una connexió mental increïble entre tots dos. El Puck el seguia pertot arreu, al sofà sempre s'asseia al seu costat i només menjava en la seva presència i mentre ell li acarona el cap. Recordo el pare assegut hores i hores al terra de la cuina fent-li massatges a les orelles mentre l'altre endrapava pinso i feia rum-rum. Es va tornar obès. Tenia un cap petit i preciós damunt d'un cos rodó enorme i del tot desproporcionat. El més espectacular era com el gat el contemplava des de la distància. Els felins són famosos per la seva inexpressivitat i no n'he vist mai cap que reflectís en els seus ulls meravellosos res que no fos una mena de desdeny etern. El Puck, però, va ser embuixat pel Papitu, i quan ell no el mirava obria els ulls com dues taronges i se'l mirava amb èxtasi i amor. Prometo que no exagero. L'adoració més absoluta se li pintava a la cara.

El Papitu era així. Sabia ficar-se dins dels éssers vius i entendre el que volien. Em sembla que aquí rau, també, bona part de l'embuix de les seves obres. Que hi reflecteix els sentiments més obscurs però també els més lluminosos de les persones. Sergi Belbel va dir una vegada, en alguna banda (i ni que em matin recordaré on), que si hagués de definir breument l'obra del Papitu diria que té «ànima». Em va semblar brillant. En els seus textos sempre hi ha una exploració de la condició humana, del dolor i de la meravella d'existir que no seria possible si no hagués tingut aquesta curiositat i aquesta capacitat de captar els desitjos i les pors dels seus congèneres.

L'any 2010, però, l'empatia que sempre l'havia caracteritzat li anava desapareixent. Jo encara no sabia concretar amb paraules què era el que m'inquietava perquè no tenia prou perspectiva del problema i no sabia posar-hi nom. El que passava és que el Papitu havia perdut la delicadesa.

Foto: Pilar Aymerich

Carlota Benet

Papitu

El somriure sota el bigoti

Pròleg de Sergi Belbel

Columna

Papitu. El somriure sota el bigoti (<https://www.grup62.cat/livre-papitu-el-somriure-sota-el-bigoti/262445>)

© Carlota Benet
© Columna Edicions, 2018